

А. Й. Багмут

Інтоніація

ІНТОНАЦІЯ (від. лат. *intono* – голосно вимовляю) – сукупність звукових мовних засобів, завдяки яким передають смисловий, емоційно-експресивний і модальний характер висловлення, комунікативні значення та ситуативну зумовленість, стилістичні забарвлення тексту, індивідуальність виражальних прийомів мовця. У складі І. – мелодика, інтенсивність, тривалість звучання, фразовий і логіч. наголоси, ритм, тембр, паузи. Як акустичне явище І. є органіч. комплексом частот. характеристик звуків та їхніх змін у висловлюванні, формант. ознак, динам. і темпорал. показників. Фіз. компоненти І. функціонують у мовленні на засаді взаєм. компенсації (так, динам. показники можуть компенсувати частотні). І. становить окремий рівень в ієрарх. системі мови, проте пов'язана з синтаксич. і лексично-семант. засобами. І. виражає: а) структурну цілісність висловлювання (речення), його завершеність чи незавершеність; б) комунікатив. тип висловлювання та його різновиди – розповідь, питання, спонукування, вигук, пояснення, відповідь, прохання у формі запитання тощо; в) інформативну вагомість усього висловлювання у тексті або його складових – окремих слів чи словосполучень, виділення їх за ступенем важливості, підкреслення за допомогою логіч., контраст. (протистав.) та емфатич. наголосів; г) характер емоц. забарвлення мовного тексту; ґ) експресивність мовлення (суб'єктивне ставлення мовця до змісту свого висловлювання або слухача); д) модал.-вольові характеристики мовлення (невпевненість, сумнів, категоричність, вимогливість тощо); е) смислове та синтагматичне членування звукового тексту, виокремлення у ньому фоноабзаців, висловлювань, синтагм; є) актуал. членування висловлювання, виділення у ньому складу теми і реми; ж) стилістично-виражал. ознаки тексту, його офіц./неофіц. характер, піднесений чи знижений стилі; з) позалінгвіст. ознаки мовця, зокрема його соц.-тер. належність. У худож. тексті та у сценіч. мовленні І. є засобом створення худож. образів, виконує зображал. функцію. Осн. одиниця І. – інтонац. конструкція (інтонама, інтонац. контур), що передає думку, охоплюючи висловлювання або його частину, достатньо самостійну за семантикою (Він прийшов пізно. І пішов). Інтонац. конструкція розповід. висловлювання в укр. мові має заг. спадний або висхідно-спадний характер за тонал. і динам. характеристиками. Висловлювання з акцентно виділеними словами дещо змінюють свою інтонац. конструкцію: макс. тонал. чи динам. показники можуть мати саме інтонаційно виділені слова або ж позначатися знач.

інтервалом тонал. спаду. Кінц. спад, властивий завершеним розповід. висловлюванням, називають каденцією. У питал. висловлюваннях та перед паузою усередині висловлювання виступає переважно антикаденція. Питал. висловлювання із займенниками мають І. з каденцією. У спонукал. і вигуківих висловлюваннях І. позначається більшою інтенсивністю, вищим тонал. рівнем. І. має значну варіативність, що дає змогу мовцеві урізноманітнювати виражал. засоби усної мови, передавати тонкі семант. та емоц.-експресивні відтінки думки, а також виражати підтекст. У писем. тексті І. передають *пунктуацією*, порядком і графіч. виділенням слів (шрифтом, лапками тощо). Для передачі інтонац. особливостей, зокрема тонал. контуру фрази, використовують різні способи: нотний запис, цифрове позначення, графічні схеми. Експерим.-фонет. дослідж. містять також інтонограми, інтонографічні схеми і рисунки, де докладно відтворено показники інтонац. структур.

І. української мови досліджували [Л. Булаховський](#) (як структур. елемент), [М. Баженов](#) (в аспекті вираз. читання), [Є. Кротевич](#) (у зв'язку з синтагмат. членуванням мовного потоку), [Д. Баранник](#) (мова радіо і телебачення). Від 1960-х рр. розпочато експерим.-фонет. дослідж. І. укр. та ін. мов в Інституті мовознавства НАНУ, Одес. університеті, Київ. лінгвіст. університеті.

Рекомендована література

1. Багмут А. Й. Інтонаційна будова простого розповідного речення у слов'янських мовах. К., 1970;
2. Інтонаційна організація мовлення. К., 1972;
3. Олійник Г. П. Інтонація питання вибору. К., 1974;
4. Артемов В. А. Метод структурно-функціонального изучения речевой интонации. Москва, 1974;
5. Борисюк І. В. Інтонація українського питального речення. К., 1975;
6. Плющ Н. П. Інтонація вставності в українській мові. К., 1976;
7. Интонация. К., 1978;
8. Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонація як засіб мовної комунікації. К., 1980;
9. Носенко Э. Л. Эмоциональное состояние и речь. К., 1981;
10. Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонація спонтанного мовлення. К., 1985;
11. Королева Т. М. Интонация модальности в звучащей речи. К.; О., 1989;
12. Багмут А. Й. Семантика і інтонація в українській мові. К., 1991;
13. Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонаційна виразність звукового мовлення засобів масової інформації. К., 1994.

Бібліографічний опис:

Інтонція / А. Й. Багмут // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-12426>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).